

Volt egyszer egy Hungária

„Kávéházak: A kávéivás szokása hazánkban a török időkben honosodott meg. A török defterdárok egykori adóajstromaiban szerepelnek budai és pesti „kávé háné”-k, ami kávézót jelentett. A kávéház szót „káféház” formájában Mikes Kelemen használta először 1738-ban. A kávéházaknak a 18., 19. sz.-tól a II. világháborúig jelentős szerepük volt a főv. társadalmi és kulturális életében. Kényelmes, jól berendezett helyiségekben újságok, folyóiratok várták a közönséget. Újságírók, írók itt írtak, kereskedők, szabadfoglalkozásúak üzleteket kötöttek, tárgyaltak, művészársaságok verődtek össze, szakmai és politikai megbeszélések, viták helye volt. Számos kávéházban foglalkozási ágak képviselői jöttek össze; írói és művészi köröknek, újságíróknak, színészeknek stb. külön-külön törzshelyük volt. Divatos volt a „törzskávéház” szó... A századfordulón kb. 500 kávéház volt Budapesten... A felszabadulás után a bp.-i kávéházak nem születtek újjá. Ezt a vendéglátóipari formát elsodorta az idő... már csak a volt New York, ma *Hungária Kávéház* működik.” (Budapest Lexikon, 530. oldal.)

Az én nemzedékem, a ma harminc év körülieké már csak két kávéházat ismert Budapesten: a Belvárosit és a Hungáriát. A Belvárosi már évekkel ezelőtt megszűnt, hogy átadja helyét egy, az akkori mai igényeknek megfelelő gyorsönkiszolgáló bisztró-étteremnek, a Hungária 1970. május elsején zárt be, és 1974. január elsején szűnt meg, hogy átadja helyét egy, a mai mai igényeknek megfelelő luxus-zserbónak.

Az ötszáz kávéházat bizonyára pótolja a több mint háromszáz eszpresszó, csak ezeket az egyre fogyó, el-eltűnedező irodalmiakat képtelen helyettesíteni bármiféle más „vendéglátóipari forma”, amint ez az elmúlt évek során három együtt élő író- és művésznemzedék hol nosztalgikus, hol fanyar, hol áhítózó, hol követelőző nyilatkozataiból, visszaemlékezéseiből, glosszáiból nem egyszer kiderült. Még mindig a „kávéházi irodalomra”, a „kávéházi írókra” akarnának döntő csapást mérni valakik? Még mindig létezne a hamis népi-urbánus ellentéttel párhuzamban a kávéházi író – kint az életben alámerülő író szembeállítás? Kávéházi írókat ismertem, de sajátos módon az, amit a kávéházakban írtak, éppen nem kávéházi irodalom volt. (Nagy Lajostól Moldováig.) Viszont máig sok olyan író, költőt ismerek, akinek nincs saját lakása, vagy ha van, szűk és gyerekszivajtól hangos, társalgásra, az írói életforma kialakítására alkalmatlan tehát. Sőt, az éjszakákat leszámítva, dolgozni sem lehet benne. Ilyenkor keres az író egy kávéházi zugot, ahol dolgozni tud, mert csend van és csak jelképesen kell fogyasztania. Ahol nem kötelese fogyasztani az ott eltöltött idővel egyenes arányban. Nekünk, fiatalabbaknak bizony kellett egy hely, ahol tízen-tizenötven ülhetünk a négyszemélyes asztalnál, ha másra nem telik, szóda vagy olcsó bor mellett, ha telik, az egyszer jóllakunk áhítatával, kell egy hely, ahol a fiatal író belebotolhat az öreg íróba (és öreg a fiatalba), ahol ráköszönhet és szót válthat vele, ahol letelepedhet mellé, ahol kialakulhatnak ellen- és rokonszenvei, ahol

1974 JUN -

ÚJ ÍRÁS

Budapest

640.24

elvegyülhet és kiválhat – kellett ez a nagy kohó, a Hungária, a műhely-Hungária, még azoknak is, akik, mert útjuk nem vezetett arra, ritkán jártak be.

Amikor ezt olvasom a lexikonban: „ezt a vendéglátóipari formát elsodorta az idő”, így, sommásan és könyörtelenül, önkéntelenül arra gondolok, mikor fogom valamely ezután megjelenő lexikonban „irodalom” címszó alatt ezt olvasni: „ezt a művészi kifejezési formát elsodorta az idő”.

Miért éppen a Hungária kedves? Éppen nekem? Számomra a Hungária volt a folyamatosság jelképe; zsenik, tehetségek és jellemek kibontakozásának adott teret; felfedeztetések, kiválások és bukások színhelye volt éppen nyolcvan éven át. Aki ide belépett, annak akaratlanul is a valaha itt ült legnagyobbakra kellett gondolnia, hozzájuk mérnie magát, szándékait, erejét és emberségét. Itt az eleven irodalom szemé előtt lépegetett el, aki belépett, sikereitől ragyogva vagy válságaitól zavart-sután; itt irigyelték a győzelemért, itt álltak mellé vagy fordultak ellene a kudarcban – ez volt az azóta ritka író-író találkozók színhelye; élet volt, félreértéseivel, hordalékaival együtt. És műhely.

Műhely, mert kis szobákban, tárgyalásra, olvasásra általában alkalmatlan körülmények között több mint negyven szerkesztőség dolgozik (kiadók, napilapok, irodalmi folyóiratok, képesújságok) a Hungária épületében. A Hungária mintegy társalgója lehetett ezeknek a szerkesztőségeknek, az irodalomban annyira fontos négy szemközti beszélgetések, az elmélyült, alapos szerkesztőségi munka, viták színhelye. Aki – szerkesztő – találkozni óhajtott Valakivel – íróval, költővel – csak beült tíz-húsz percre a Hungáriába, a Valaki már sietett is befelé.

S hogy nem fizetődött ki a Hungária fenntartása? Nem látok bele a számoszlopokba. De nemcsak egy emberről tudok, aki az évek során egy-egy kis-kocsi árát hagyta ott a márványsztalokon.

Néhány hónapja nyitva tart a Hungária helyén egy új, furcsa intézmény. Zsinóros portás védi a betolakodóktól. A Mélyvíz medencéje üres, bizonyára a csillagászati árak miatt. A csillárbuborékok fényében görkocsikon manipulálják a szakácsok az ételeket, szemed láttára (amúgy igen ízleteseket). Könyörtelen egyszámlarendszer van, külön-külön fizetni csak némi protekcióval lehet. Ez az egyszámla viszont három példányban készül, kódszámmal, dátummal, asztalszámmal, hely hagyva a vendég és a felszolgáló aláírásának az arany betűkkel nyomtatott és megfelelő címerrel ellátott RECHNUNG – SZÁMLA – BILL felirat alatt. Kellemes beat-zene szól magnóról, hogy az se nagyon tudjon dolgozni, aki mégis erre vetemednék. A libériás trafikostól szégyellsz Kossuthot kérni (nincs is). SZÍVJON IDŰNKÉNT MARLBORÓT IS! Ami az írókat illeti: néha be-benéznek még egy-egy próbálátogatásra, és újra elhatározzák, hogy nem jönnek többet. Inkább a Lucullusba gyors ebédre, vagy a Nemzeti étterem meghitt bokszaiba, barátságos pincéreihez. A kávéház folyamatossága szűnt meg. Rámába tették, beüvegezték a Hungáriát, nehogy az élet újra nyomot hagyjon rajta. Múzeum lett.

Lehet persze, hogy mindez megkésített nyafogás, mert az új, a Zserbó-Hungária kénytelen lesz majd alább adni, idomulni a hétköznapokhoz. Délelőtt máris üres, üres este is. A márványsztalokat a filmgyár vette meg, tehát megvannak, őrzik őket valahol, csak a mostani rózsaszín abroszok mulandóak.

Szilveszter éjszaka lelassult és lehalkult itt a trombitáló tömeg, orrát az üveg-táblának nyomva állt vagy száz ember némán és kívül, a járdán. Nézték, hogyan mulatnak bent az urak. (Mert lapos pénztárcával nemigen lehetett itt mulatni.) Na, most vagyunk egy páran, akik jószerivel csak olvasmányélményből ismerhettük a régi szegény embert, és a régi gazdag embert. Most, az üvegen át megbámulhattuk ez utóbbiak mai példányait. Nyugatit és hazait egyaránt. Itt, mindjárt a Körúton. A szerpentineket, a pezsgőhabot, az estélyi ruhás madamokat, a pepita papírcilindert odabent, és itt kívül, a rekedt papírtrombitákat – a függönyök nem voltak összehúzva.